

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**на дисертаційну роботу *Солоненко Юлії Валеріївни* на тему:
«*Організаційно-економічний механізм управління підприємствами сімейного бізнесу*», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)**

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Сучасна парадигма розвитку світового господарства актуалізує необхідність пошуку новітніх раціональних форм господарювання із метою створення конкурентоспроможної продукції (товарів, робіт, послуг). Сімейний бізнес є перспективною моделлю організації виробництва, забезпечує максимальну довіру в середовищі ділових партнерів, мінімізує господарські конфлікти внаслідок спільного ведення не лише підприємницької, а й побутової діяльності. У багатьох країнах світу сімейний бізнес виходить на передові позиції в структурі суспільного відтворення. При цьому такий бізнес хоча й органічно властивий вітчизняній підприємницькій практиці, не був достатньо вивчений, що зумовлює актуальність проведення подальших досліджень.

Вищезазначене зумовлює необхідність застосування комплексного та фундаментального підходу до розробки організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу. Дисертаційна робота Солоненко Ю.В. написана на актуальну тему, має важливе наукове та практичне значення, що полягає у розробленні теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу і є метою роботи, що досягаються за рахунок поставлених завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація Ю.В. Солоненко виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Донецького національного університету імені Василя Стуса за темами: «Системне управління стратегічним розвитком підприємств в умовах структурної корекції економіки» (номер держреєстрації 0114U003190, 2014–2017 рр.); «Інтегрований розвиток територій: кадрова, маркетингова та інноваційна складові» (номер держреєстрації 0117U006342, 2017–2020 рр.).

У межах зазначених тем Ю.В. Солоненко сформовані концептуальні засади розробки організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу та визначено тенденції розвитку підприємств сімейного бізнесу у світі, проведено моніторинг стану розвитку підприємств сімейного бізнесу в аграрній сфері України, в тому числі у Вінницькій області.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації Ю.В. Солоненко, є обґрунтованими, це можливо підтвердити значною кількістю опрацьованих джерел, наукових праць як вітчизняних так і зарубіжних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації по тематиці дослідження, належною апробацією отриманих результатів. Рівень проведеного дослідження дає можливість стверджувати про обізнаність дисертанта щодо вивчення проблематики формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, звітність підприємств сімейного бізнесу, монографії та наукові періодичні публікації в іноземних і вітчизняних виданнях за даною проблематикою та періодична література, результати власних досліджень автора.

У роботі Ю.В. Солоненко використала багато методів наукового дослідження, а саме: теоретичного узагальнення та морфологічний аналіз – для формування поняття «організаційно-економічний механізм управління підприємствами сімейного бізнесу»; аналіз та синтез – для систематизації та групування елементів стійкості підприємств сімейного бізнесу; SWOT-аналіз – для виявлення впливу макросередовища на стійкість підприємств сімейного бізнесу; метод таксономічного аналізу – для розрахунку значень інтегральних коефіцієнтів стійкості підприємств сімейного бізнесу; методи оцінки ступеня ризику – для формування науково-практичного підходу до управління ризиками діяльності підприємств сімейного бізнесу; екстраполяції – для визначення прогнозних показників; графічний – для унаочнення висновків проведених досліджень; структурно-логічного аналізу

– для побудови логіки і структури дослідження; елементи системного, структурно-функціонального та порівняльного аналізу – для дослідження фактологічного матеріалу, який характеризує розвиток підприємств сімейного бізнесу.

Використання такого інструментарію дослідження дозволило дисертанту вирішити поставлені завдання і сформулювати обґрунтовані висновки, зокрема виокремити особливості розвитку та управління підприємствами сімейного бізнесу на основі організаційно-економічного механізму в сучасних умовах господарювання; удосконалити теоретичний базис дослідження шляхом доповнення і встановлення логічних зв'язків між базовими поняттями через уточнення їх сутності, а саме: «сімейне підприємство», «підприємство сімейного бізнесу»; розробити концептуальні основи формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу; визначити передумови розвитку підприємств сімейного бізнесу у світі; здійснити моніторинг стану розвитку підприємств сімейного бізнесу в аграрній сфері України; обґрунтувати методичний підхід до оцінки стійкості підприємств сімейного бізнесу; запропонувати науково-практичний підхід до управління ризиками підприємств сімейного бізнесу; обґрунтувати науково-методичний підхід до розроблення організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу; запропонувати стратегію формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи Ю.В. Солоненко підтверджується їх апробацією результатів на науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових фахових виданнях, за кордоном, у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, використанням у практичній діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, місцевими державними установами і закладами, підприємствами Вінницької області, а також у навчальному процесі.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Результати проведених автором наукових досліджень характеризуються новизною, що в комплексі спрямована на розроблення

теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати низку висновків і рекомендацій науково-теоретичного та практичного змісту. Зокрема, слід відзначити запропоновані автором підходи до розуміння сутності поняття «сімейний бізнес», «сімейне підприємство», «підприємство сімейного бізнесу», що в авторському трактуванні розглядається як економіко-соціальна категорія, як метод і форму організації сімейного бізнесу та як правову форму реалізації сім'єю свого підприємницького потенціалу, що організований на сімейно-правових зв'язках (с. 29, 32, 34, 40). На відміну від наявних тлумачень, враховано більш повно елементи цього поняття та створено теоретичне підґрунтя для розвитку соціально-економічній сфері.

Основним науковим результатом, що характеризується новизною, є науково-методичний підхід до розроблення організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу (с.72, 74, 76, 77, 177), відмінність якого полягає у системному поєднанні елементів, які чинять вплив на економічні та організаційні параметри системи управління підприємствами сімейного бізнесу, що дозволило обґрунтувати стратегічні напрямки розвитку підприємств сімейного бізнесу.

Автором запропоновано підхід до оцінки стійкості підприємств сімейного бізнесу (с.127-136), який, на відміну від існуючих, базується на систематизації етапів оцінки складових стійкості підприємств сімейного бізнесу за виміром цілей розвитку (бізнес-стійкість та сім'я-стійкість), властивостями їх елементів і причинно-наслідковими зв'язками для формування організаційно-економічного механізму управління. Обґрунтовано на основі індивідуальних (інтегральних або групових) показників розраховувати загальний показник стійкості підприємства сімейного бізнесу та застосовувати матричні методи, які дають більш об'єктивні результати оцінки. Запропоноване допоможе підвищити ефективність діяльності підприємств сімейного бізнесу та встановити закономірності протікання управлінських процесів в умовах динамічно змінного середовища.

Вагому наукову та практичну значущість має науково-практичний підхід до управління ризиками діяльності підприємств сімейного бізнесу (с.169-174). Підхід базується на комплексному застосуванні економіко-

математичних моделей з метою локалізації та нейтралізації негативних наслідків ризиків, враховуючи економічні інтереси підприємства та його потенціальні можливості, і визначає об'єктивні передумови адаптації економічного механізму підприємств сімейного бізнесу. Забезпечує основу для формування умов їх розвитку та формалізує процес прийняття ефективних управлінських рішень.

Вагомим результатом проведеного дослідження виступає розроблена стратегія формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу (с. 217-219, ін.). Сутність стратегії базується на виявленні потенціалу внутрішніх ресурсів підприємства сімейного бізнесу, факторів впливу зовнішнього середовища, постановці цілей і завдань діяльності з урахуванням організаційно-економічного механізму, спрямована на диференціацію, лідерство, фокусування та диверсифікацію виробничого процесу на основі прогнозування.

Все вищевикладене дає підстави зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання дисертації виконані. Висновки, сформульовані у дисертаційній роботі, відповідають її змісту, підтверджують глибину та наукову оригінальність проведеного дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретична цінність роботи полягає у розвитку теоретико-методичних засад дослідження та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, відрізняються новизною і створюють підґрунтя для подальших досліджень концептуальних засад формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу, забезпечують методичну основу для оцінки стійкості підприємства, відіграють важливу роль у розробці науково-практичного підходу до управління ризиками діяльності підприємств сімейного бізнесу та забезпечують формування стратегічним орієнтирам підприємств сімейного бізнесу на засадах організаційно-економічного механізму управління.

Одержані у процесі дослідження результати формують методичні та практичні рекомендації щодо організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу. Науково-методичні та

практичні рекомендації знайшли застосування у практичній діяльності Департаменту розвитку підприємництва та регуляторної політики Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 3611-07/24453-07 від 11.06.2019р.); Департаменту соціальної та молодіжної політики Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 03-5617 від 09.11.2017р.); Департаменту економіки і інвестицій Вінницької міської ради (довідка № 11-00-004-50310 від 21.11.2017р.); Селянського (Фермерського) господарства «Юність» (довідка № 14 від 20.08.2019 р.); ТОВ «Енергетична компанія «БіоТерм» (довідка № 10 від 27.08.2019 р.).

Окремі результати дослідження запроваджено у навчальний процес Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Основи підприємницької діяльності», «Організація виробництва» та «Управління стратегічним розвитком» (довідка №158/01.1.3-43 від 19.08.2019 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

Основні результати дослідження Ю.В. Солоненко, які покладено в основу її кандидатської дисертації викладено у 23 наукових працях, з них у наукових фахових виданнях України – 8 статей, у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз – 3 статті, 12 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертації

Поряд з викладеними позитивними характеристиками дисертаційної роботи, вона не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень, зокрема:

1. У п. 1.1. дисертаційної роботи таблиця 1.2 (с. 35) зазначені перспективи та обмеження створення і розвитку підприємств сімейного бізнесу, що є обґрунтованим результатом дослідження та впливає на безперечний авторський здобуток у створенні концепції організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу. Проте, у дисертації не зазначено конкурентоспроможну складову створення сімейного бізнесу у порівнянні із звичайними формами ведення господарської діяльності.

2. Автор зазначає, що включає до розробки науково-методичного підходу організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу дві складові: економічну та організаційну рис. 1.13 (с.76). Однак, теорії, що входять до економічної складової автор узагальнює та не деталізує ключові елементи, які формують відповідний блок концепції.

3. У контексті проблем, що розглянуті автором у другому розділі дисертації, велика кількість об'ємних таблиць та рисунків, а саме: таблиця 2.3 (с. 90); таблиця 2.4 (с. 93); таблиця 2.5 (с. 96), рис. 2.12 (с. 107), таблиця 2.9 (с. 116), таблиця 2.10 (с. 117), рис 2.23 (с. 129), таблиця 2.18 (с. 141), що було б доцільніше винести у додатки.

4. Підхід до оцінки стійкості підприємств сімейного бізнесу, який є елементом наукової новизни та запропонований автором у п. 2.3, базується на систематизації етапів оцінки складових стійкості підприємств сімейного бізнесу за виміром цілей розвитку (бізнес-стійкість та сім'я-стійкість), властивостями їх елементів і причинно-наслідковими зв'язками безперечно є здобутком дисертанта. Проте, необхідно відмітити, що у п.2.3 (с. 127-133) велика кількість інформації носить теоретичний характер, який є більш притаманним для першого розділу дисертаційної роботи.

5. У роботі автором зазначено, що відповідно до принципів системного підходу організаційно-економічний механізм управління підприємствами сімейного бізнесу як система повинен мати певну структуру, яка визначає певні стійкі зв'язки і відносини всередині, основні напрями управлінського впливу, які забезпечують цілісність механізму та підкреслено, що суб'єктами організаційно-економічного механізму є сторони управління підприємствами сімейного бізнесу, серед яких Правління підприємств сімейного бізнесу, топ-менеджмент організації, держава тощо (с. 187). Однак в узагальнюючій схемі рис. 3.6 наведено лише державні та регіональні органи влади.

6. У сучасних умовах одним з пріоритетних завдань розвитку будь-якого підприємства є формування стратегічних орієнтирів, автором запропонована стратегія формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу, сутність якої, на відміну від існуючих, полягає у виявленні потенціалу внутрішніх ресурсів підприємства сімейного бізнесу рис. 3.15. У той же час, було б доцільно запропонувати умовну стратегію для будь-якого з досліджуваних підприємств (сімейного фермерського господарства), це дасть змогу конкретизувати можливі

отримані результати для підприємства та підсилить практичні розробки дисертанта.

Втім, необхідно зазначити, що вказані недоліки та зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а наявність дискусійних положень свідчить про її складність і можливості подальших досліджень у цьому напрямі.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Структура дисертаційної роботи логічна, традиційна: перелік умовних позначень, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу та узагальнені висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана науковим стилем, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів, оформленням рецензована робота відповідає встановленим вимогам.

Автореферат відображає структуру, основний зміст дисертації, наукові положення та висновки, не містить положень, які не досліджені в роботі.

Тема дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), зокрема таким пунктам як: управління виробничо-господарською діяльністю підприємства; підприємство на внутрішніх і світових ринках товарів і послуг, використання тенденцій і закономірностей їх функціонування для розвитку підприємництва.

Загальний висновок

Дисертація Ю.В. Солоненко «Організаційно-економічний механізм управління підприємствами сімейного бізнесу» є завершеним науковим дослідженням, містить нове вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає у розвитку теоретико-методологічних основ та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму управління підприємствами сімейного бізнесу. Обрану тему розкрито, мету досягнуто повністю, завдання роботи вирішено. Дисертаційна робота за змістом та науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

На підставі проведеного аналізу доцільно зробити висновок, що дисертаційна робота «Організаційно-економічний механізм управління

підприємствами сімейного бізнесу» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Солоненко Юлія Валеріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів і кредиту
Державний університет інфраструктури
та технологій

І.І. Богомолова

« _____ » _____ 2019 р.

